

Kap 51 : ”Jan Mårtensson”

Efter trontillträdet organiserade CG så sakteligen om sitt hov. Palmstierna och Egnell ersattes 1975-1979 med chefen för utrikesdepartementets informationsbyrå – diplomaten Jan Mårtensson (1933-). Denne fortsatte Ramels presspolitik: Det skulle råda full öppenhet i allt. Journalisterna skulle respekteras som yrkesmänniskor och bistås inom rimliga gränser. I gengäld skulle journalisterna respektera CGs privatliv. Hovets pressavdelning skulle verka i Oscar Wildes anda: ”Det finns inga indiskreta frågor, bara indiskreta svar.” Det fanns en tanke att genom tillgängligheten skulle kungligheten ”avmystifieras”, ges ett mänskligt ansikte. Det fanns en inbyggd konflikt i målsättningen. ”Skvallerpressen”, som faktiskt ägnade sig professionellt åt avmystifiering skulle trots det motarbetas. Förlovningen mellan CG och Silvia, premiären för den nya presspolitiken, blev dock mycket lyckad.

*

Bröllopet lite senare kom att bli en ny erfarenhet för hovets pressdetalj. Flygvapnets informationschef Ulf Björkman var inlånad som förstärkning. Varken Mårtenssons diplomatutbildning eller Björkmans officersutbildning var dock en lämplig bakgrund för att hantera anstormningen:

En annan egendomlighet [vid bröllopet] var att plötsligt bli alldeles otroligt populär. Jag har aldrig förr eller senare mottagit så många inbjudningar till små luncher med framförallt kättinglivsreportrar.

En chefredaktör för ett sådant blad offererade en av sina vackraste journalister för en helafton. Chefredaktören framhöll flickstackarens alla företräden, såväl journalistiska som andra, på ett sätt som minde om nötkreatursauktioner i Svalöv. Hon avrundade med att liksom i förbigående nämna att reportern varit älskarinna åt en känd amerikansk skådespelare.

Jag förstod då att jag spelade i fel division och hänvisade vänligt men bestämt till chefen – Jan Mårtensson.

- Honom har jag redan talat med. Men han sa något om att hyckleriet är lastens hyllning till dygden. Uppriktigt sagt förstod jag inte vad han menade. Är han överansträngd?

Vad ville man då veta, som var värt dessa ansträngningar?

Allt, och då menar jag allt. Brudklänningen stod naturligtvis högt på listan. Målet för bröllopsresan. Gästerna. Maten. Musiken. Näbbar och tärnor.

- I dag har de nått botten, sa jag en dag till Jan. En tokskalle vill veta om Silvia använder BH och en annan om kungen gått igenom fertilitetstest.
- Det finns inga dumma frågor, bara dumma svar, sa Jan. Vad svarade du?¹²⁸¹

*

Mårtensson tillträdde sin tjänst den 1 september 1975. Hans första tid dominerades av revirstrider med 1:e hovmarskalken Björn von der Esch & hovmarskalken Bengt Colliander som båda ville hålla pressen men framför allt Jan Mårtensson kort. Ansvar för presskontakterna vid de inkommande statsbesöken överfördes till UD:s pressdetalj och Mårtensson hade heller inget ansvar för presskontakterna vid de utgående statsbesöken som enligt praxis var mottagarlandets ansvar. Övriga officiella besök inom och utom landet var det delat ansvar mellan Mårtensson, Esch & Colliander. Detta fungerade inte särskilt bra under det officiella Amerikabesöket före bröllopet och inte heller vid statsbesöken i Nederländerna

¹²⁸¹ Ulf Björkman. Kungens adjutant. BNL förlag AB, 1987.

och Belgien efter bröllopet. Både CG och Esch påstås både ha varit oförskämda och gått handgripligt fram. Oförskämheterna tycks främst berott på att Esch med sin bakgrund av sjöofficer, jordbrukare & forskarexamen i ekonomi helt saknade politisk finess eller ens självbevaringsdrift. Alla andra än han själv – särskilt äldre veckotidningsläsande Östermalmsdamer – var idioter.¹²⁸² Colliander verkar ha haft en motsvarande om än nedtonad inställning. I Nederländerna yttrade sig detta som att journalisten Erik Fichtelius leddes ut ur lokalerna av två adjutanter när han envisades med att fråga Silvia om vad hon ansåg om prins Bernhards inblandning i Lockheed-skandalen. Just den episoden slutade med ett ”rensa luftmöte” och att Mårtensson uppdrogs att organisera framtida presskontakter.¹²⁸³ Esch ville också hålla kungaparet borta från olämpliga miljöer men där hade han inte ens medhåll av CG.

Den sista större konflikten med svensk press under Mårtenssons styre ägde rum under Brasilienresan 1978 som CG uppfattade vara ett helt privat besök hos Silvias släktingar men som p g a pressbevakningen fick en sorts halvofficiell karaktär:

Visst har kung Carl Gustaf på ett sätt rätt i att det är stor skillnad mellan hans officiella utlandsbesök och privata resor. Men massmedia måste gå efter sina kriterier. Vissa utlandsbesök (jaktpartier i Österrike och Västtyskland m m) saknar större nyhetsvärde och bevakas därför inte.

När kungaparet däremot besöker Brasilien är läsarna (= stora delar av svenska folket) intresserade.

Det gränsar till moraliskt tjänstefel om någon inbillat kungaparet (och därmed regeringen) att ett sådant besök skulle passera obemärkt.

Kungen är arg för att resan i praktiken inte blivit privat och därför indirekt ställt till trassel för regeringen, även om den aspekten inte ska överdrivas.

En annan sak är att en del irritationer skulle kunna undvikas om kungaparet och massmedia enades om en kompromiss från början. T ex att kungen och drottningen ”ställde upp”, för intervjuer och fotografering, vid några fastställda tillfällen och att massmedia som motprestation avstod från att följa kungaparet resten av tiden.

En from önskan? Ja, kanske, men faktum är att sådana kompromisser ingåtts vid några tillfällen och i stort sett fungerat. Allt kan bli bättre, om massmedia hittar ett sätt att binda alla pressrepresentanter till en sådan uppgörelse och om kung Carl XVI Gustaf visar upp en något smidigare attityd än hittills, oavsett vad han tycker inom sig.¹²⁸⁴

Orsaken till konflikten tycks ha varit att CG och Silvia ville minimera säkerhetsproblemen genom att hålla programmet hemligt. ”Kungaparets bestämda uppfattning kan uttryckas i en enda mening: ju färre detaljer som lämnas ut, desto bättre; ju färre personer som är inblandade, desto lättare att improvisera och klara den personliga säkerheten.”¹²⁸⁵

*

Revirstriderna med von der Esch & Colliander var utomordentligt tröttande och ledde till att Mårtensson 1979 tog avsked för en post som biträdande generalsekreterare för FN. Att CG lät dem fortsätta tyder väl på en allmän beslutsvända. Silvia fick till ett bra formulerat avskedstal: ”Nu har Jan förlovat, gift och döpt oss. Nu finns ingenting kvar [att göra].”

¹²⁸² Erik Fichtelius. Björn von der Esch. Fokus, 2010-03-26.

¹²⁸³ Per Gudmundsson. Om Jan Mårtensson. Kvällsposten, 1979-03-19.

¹²⁸⁴ Michael Jägerblom. Kungaparets brasilienresa: Var går kungens ”privata sektor”? Vecko Journalen, 1978:3.

¹²⁸⁵ Kungaparets privatbesök i Brasilien 1977/78. Utrikesdepartementet, protokollet, 1977-11-23.